

УДК 343.151

Д. А. Скоромний,
аспірант Науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України

ЕТАПИ ПРИЙНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ

Статтю присвячено дослідженню процесу прийняття кримінальних процесуальних рішень. Автор виділяє основні етапи прийняття рішень у кримінальному судочинстві, наводить їх особливості.

Ключові слова: процес прийняття, кримінальні процесуальні рішення, етапи.

Постановка проблеми. Прийняття рішень відбувається в різних сферах суспільного життя. Багато науковців досліджують цей процес у таких напрямках, як менеджмент, психологія, педагогіка та ін. На основі отриманих знань навіть сформувалась окрема наука – загальна теорія прийняття рішень, яка присвячена, серед іншого, вивченню процесу прийняття рішень.

Власне, рішення можуть бути різними й класифікованими за сферою їх застосування, за важливістю, за складністю їх прийняття і т. д. Але всі вони мають певні схожі моменти, в тому числі і процес їх прийняття. Як правило, рішення приймаються певною особою чи групою осіб задля досягнення визначеної мети і цей процес, у свою чергу, складається з декількох послідовних етапів або стадій.

У кримінальному судочинстві процес прийняття рішень хоча загалом і відповідає цим критеріям, проте має особливості, дослідивши які, можна краще зрозуміти природу процесуальних рішень, виявити риси, характерні для їх прийняття, а також показати шляхи удосконалення цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика кримінальних процесуальних рішень та процесу їх прийняття була предметом багатьох досліджень. Серед науковців, які їх здійснювали, варто назвати таких проце-

суалістів, як О. В. Горбачов, А. Б. Ломідзе, А. Я. Дубинський, В. Г. Пожар, В. С. Зеленецький, І. В. Басиста, М. І. Бажанов, Н. В. Глинська, О. В. Смирнов, П. А. Лупінська, Ю. М. Грошевий, Ю. П. Аленін та багато інших.

Мета статті – з'ясувати основні підходи до розуміння процесу прийняття кримінальних процесуальних рішень, виокремити його основні етапи та навести характерні риси кожного з етапів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес прийняття кримінальних процесуальних рішень за своєю природою є одним із видів правозастосовної діяльності. У загальній теорії держави і права процес застосування правових норм розглядають як правову форму діяльності уповноважених на те органів держави і посадових осіб у реалізації приписів норм права щодо конкретних життєвих випадків шляхом винесення індивідуально-конкретних рішень.

Загалом це управлінська за своєю природою діяльність по винесенню індивідуально-конкретних приписів, які містять не загальні правила поведінки, а мають адресатом конкретних суб'єктів. Вона здійснюється уповноваженими суб'єктами в «чужому інтересі», порядку і процесуальних формах, встановлених законодавством і являє собою процес, що складається з послідовних стадій¹.

У науці кримінального процесу нема єдиного розуміння «процесу прийняття рішення». Зрештою, можна вести мову про існування щонайменше двох підходів до його розуміння. Перший підхід передбачає, що прийняття рішення завершується вибором дії, яка спрямована на усунення проблеми та її оформлення як акт-документ. Такий підхід має назву *вузького*. Другий – називають *розширеним* розумінням процесу прийняття рішення. Він охоплює не лише безпосередньо прийняття рішення, а й передбачає його реалізацію та аналіз наслідків виконання.

¹ Цвік М. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. та ін. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. С. 408–409.

Представниками першого підходу є В. Г. Пожар, П. А. Лупинська, В. І. Чорнобук та ін. Зокрема, В. Г. Пожар виокремлює такі елементи механізму прийняття рішень у кримінальному судочинстві: 1) встановлення фактичних обставин справи у передбаченому законом порядку та формі; 2) встановлення нормативної основи справи, тобто з'ясування правового значення фактичних обставин справи й відповідних правових підстав для прийняття процесуального рішення; 3) застосування конкретних процесуальних норм до встановлених фактичних обставин справи, що полягає у виборі рішення, його формулюванні та процесуальному оформленні².

У свою чергу, П. А. Лупинська наполягала на тому, що рішення в кримінальному процесі приймаються в два етапи: 1) збирання та оцінка інформації, яка дозволяє дійти висновку про наявність чи відсутність певних обставин та ознак, необхідних для прийняття рішення (інформаційний етап); 2) зібрана інформація співвідноситься з правовими умовами прийняття рішень та цілями, які треба досягнути таким рішенням, і приймається рішення з конкретного правового питання³.

Серед етапів прийняття рішень у порядку судового контролю В. І. Чорнобук виділяє: 1) збір та оцінку інформації, яка приводить до висновку про наявність чи відсутність обставин і ознак, необхідних для прийняття рішення; 2) прийняття рішення на підставі внутрішнього переконання й отриманої інформації⁴.

На противагу вищезазначеним науковцям виступає В. К. Ашуров. На його думку, звужений підхід до розумінням процесу прийняття рішення не враховує важливий етап – реалізацію прийнятих рішень та контроль за їх виконанням. Дослідник пояснює свою позицію тим, що застосування криміна-

² Пожар В. Г. Суб'єктивні та об'єктивні фактори в механізмі прийняття рішень у кримінальному судочинстві. *Часопис Академії адвокатури України*: електрон. наук. фахове вид. 2012. № 14 (1). С. 2. URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/viewFile/378/399> (дата звернення: 26.11.2017).

³ Лупинская П. А. Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство, практика / 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, Инфра-М, 2010. С. 37–38.

⁴ Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. С. 8.

льних процесуальних норм у кінцевому підсумку передбачає втілення у життя правових приписів, що набувають матеріалізації у виникненні нових кримінальних процесуальних відносин, чи в зміні (припиненні) тих, що вже існують. Виключення з правозастосовного процесу контрольно-виконавчої стадії перетворює правозастосування в абсурд, оскільки «зводить до нуля» усі намагання правозастосувача⁵.

Науковець виокремлює чотири стадії правозастосування: 1) встановлення фактичних обставин справи; 2) вибір правової норми та її тлумачення; 3) прийняття правозастосовного акта; 4) контрольно-виконавча стадія⁶.

Так якого підходу варто дотримуватись? Доводи В. К. Ашурова, безумовно, не позбавлені логіки, адже після прийняття рішення чи не найбільш важливим є його втілення у життя. Зрештою, можна вести мову про ефективність витрачених ресурсів правозастосувачем на прийняття рішення, якщо він і не планує контролювати перебіг його виконання. Проте ми вважаємо, що контрольно-виконавча стадія не є частиною процесу прийняття рішень у кримінальному судочинстві. Виконання рішення та контроль за його виконанням відбуваються вже після того, як рішення прийнято, тобто оформлено як офіційний акт-документ та у разі необхідності погоджено з відповідними державними органами.

Перш ніж перейти до питання етапів процесу прийняття рішень в кримінальному судочинстві доцільно звернути увагу на те, що вихідним моментом вироблення рішення вважається виникнення ситуації, яка вимагає його прийняття. Наявність ситуації свідчить про невідповідність стану речей прогнозованому, відтак, виникає необхідність у застосуванні правових норм із метою повернення суспільних відносин у правове русло. Власне, етап виникнення ситуа-

⁵ Ашуров В. К. Следственная и судебная практика и их роль в обеспечении правильного применения норм уголовно-процессуального права: дис. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2015. С. 42–45.

⁶ Там само. С. 46.

ції дещо виходить за рамки процесу прийняття рішення, оскільки розробка і прийняття рішення починається по суті тільки після виникнення ситуації.

Проаналізувавши думки науковців, ми дійшли висновку, що серед основних етапів процесу прийняття кримінальних процесуальних рішень варто виділити три.

Перший етап – з'ясування обставин справи. На цьому етапі особа, що приймає рішення, з'ясовує обставини справи шляхом сприйняття, аналізу та подальшого застосування початкової інформації. Найважливішим у роботі з інформацією є зменшення її надлишковості та перетворення до оптимального формату, що є необхідним для усунення перевантаження інших етапів.

Метою цієї стадії є формування у свідомості правозастосувача уявлення про стан речей на момент виникнення необхідності у прийнятті рішення, а також планування та реалізація процесуальних дій для отримання додаткової інформації та перевірки наявної.

З'ясування обставин справи передбачає:

1) *розпізнання ситуації* – полягає в дослідженні ситуації з метою виокремлення її найбільш характерних рис, на підставі яких робиться висновок про її схожість з іншими ситуаціями чи новизну (неповторність). У випадку схожості наявної ситуації з ситуаціями певного виду, суб'єкт правозастосування використовує практичний досвід їх вирішення в подальшому. А якщо ситуація є новою, правозастосувач виявляє та фіксує її основні характерні риси.

Процес розпізнання у загальному вигляді, як стверджує П. А. Лупинська, відбувається в декілька етапів: а) орієнтування у фактичних даних; б) виокремлення основних рис об'єкта; в) актуалізація (відтворення) у свідомості знайомих ознак еталону; г) виявлення їх відповідності (чи невідповідності) рисам об'єкта; д) усвідомлення відповідності між об'єктом та еталоном; е) висновок про належність об'єкта до певного класу⁷.

⁷ Лупинская П. А. Решения в уголовном судопроизводстве. Их виды, содержание и формы. Москва: Юрид. лит., 1976. С. 25; Зеленецкий В. С., Лобойко Л. Н. Доследственный уголовный процесс: монография. Донец. юрид. ин-т МВД Украины. Донецк, 2012. С. 257.

Важливість розпізнання ситуації полягає в безпосередньому впливі на розробку плану подальших дій щодо прийняття кримінальних процесуальних рішень, адже, здійснюючи класифікацію ситуації, суб'єкт правозастосування визначає для себе напрям діяльності, що дозволить мінімізувати витрати часу, сил та засобів;

2) *формування цілі*. Цілі формуються на підставі висновків, зроблених з попереднього аналізу інформації. Подальша діяльність суб'єкта прийняття кримінальних процесуальних рішень спрямовується на досягнення поставлених цілей, тому, як доречно зауважує Р. Т. Гаприндашвілі, ціль має бути визначена якомога правильніше, оскільки рішення, що базується на хибному уявленні про проблему, може не дати бажаного результату⁸. Надалі сформовані цілі розподіляються за пріоритетністю, що допомагає визначити першочерговість дій зі збору інформації та її перевірки;

3) *розробка алгоритму дій* по збору даних та перевірки наявної інформації, що необхідні для досягнення визначених цілей (постановка завдань, вибір засобів та способів їх виконання), реалізація запланованих дій. На цій стадії суб'єкт прийняття рішень організовує процесуальну діяльність шляхом створення умов, необхідних для ефективної роботи учасників процесу.

Розробка алгоритму дій передбачає проведення розрахунків, організаційних заходів, розстановку сил з метою ефективного проведення процесуальних дій, враховуючи витрати часу, сил та засобів. Та, як доречно зауважив В. С. Нерсесянц, часто діяльність щодо збору та встановлення фактів виконують одні особи (органи), а рішення у справі приймають інші. У такому випадку є небезпека, що правозастосувач буде ставитись до своїх обов'язків формально⁹. Саме тому безпосередня участь правозастосувача в мобілізації та розстановці сил є настільки важливою і, як стверджує І. І. Котюк, передба-

⁸ Гаприндашвили Р. Т. Проблемы теории и практики принятия субъектами поисково-познавательной деятельности уголовно-процессуальных решений: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2016. С. 76.

⁹ Проблемы общей теории права и государства: учеб. для вузов / под общ. ред. В. С. Нерсесянца. Москва: Норма, 2004. С. 427.

час виконання таких дій, як: а) визначення кола і залучення учасників процесуальної дії, ознайомлення їх з їхніми правами й обов'язками та інформування про передбачену законом відповідальність; б) розподіл обов'язків; в) роз'яснення суті дій, їхньої мети, етапів і завдань, які вирішуються на кожному з них; г) контроль за виконанням¹⁰.

Далі правозастосувач переходить до реалізації запланованих дій. Процесуальні дії на цьому етапі проводяться за правилами кримінального процесуального доказування. У науці кримінального процесу є багато точок зору на те, що саме слід розуміти під процесуальним доказуванням. Проте загалом фахівці погоджуються з тим, що це передбачена законом діяльність уповноважених на те учасників кримінального провадження по збиранню, всебічній перевірці й оцінці доказів та їх процесуальних джерел, прийнятті на цій основі певних процесуальних рішень з наведенням аргументів та мотивації¹¹.

Власне, сам процес доказування можна умовно розділити на два види діяльності: пізнавальну, що представлена у вигляді гносеологічних операцій, завдання яких є отримання нового знання про об'єкт (збирання фактичних даних для формування позиції суб'єкта) та перетворювальну, головною метою якої є зміна конкретного стану навколишньої дійсності відповідно до цілей суб'єкта за допомогою отриманих даних (аргументування власної позиції)¹².

Проте, здійснюючи пошук необхідної інформації, як стверджує Н. В. Профатілова, існує небезпека як надлишковості доказів, з одного боку, так і їх недостатності – з другого. Надлишковість матеріалів доказування виникає лише у тому випадку, коли суб'єкт прийняття рішення приділяє занадто багато уваги обставинам, що вже достовірно встановлені. При цьому про-

¹⁰ Котюк І. І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2008. С. 22–23.

¹¹ Агутин А. В. Мировоззренческие идеи в уголовно-процессуальном доказывании: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Нижний Новгород, 2005. С. 23; Конюшенко Я. Ю. Доказування на досудовому провадженні у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. С. 17–18; Балакшин В. С. Доказательства в теории и практике уголовно-процессуального доказывания: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Екатеринбург, 2005. С. 25–26.

¹² Пастернак Ю. Б. Методологічні проблеми доказування у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. С. 13.

довження збирання доказів, що не встановлюють нічого нового, може призвести до затягування процесу прийняття рішення.

Відмінною є ситуація з дефіцитом доказової інформації. Поверхнєве збирання доказів, пасивна перевірка зафіксованої інформації, неусунення суперечностей та прогалин в доказах, односторонність оцінки доказів – усе це має наслідком неповноту дослідження ситуації¹³.

Другим етапом прийняття кримінальних процесуальних рішень є попередня підготовка рішення. У межах цього етапу проводиться виокремлення з усього масиву рішень тих, які найбільш імовірно можуть бути прийняті шляхом визначення критеріїв та обмежень для прийняття рішень, а також пошуку й оцінки альтернатив. Надалі суб'єкт правозастосування обирає найбільш оптимальний варіант вирішення ситуації.

Попередня підготовка рішення передбачає:

– *визначення критеріїв та обмежень для прийняття рішень*. На цьому етапі здійснюється оцінка ситуації прийняття рішень, визначаються критерії та обмеження за наявності яких прийняття процесуального рішення не матиме бажаного результату. Мовлячи про оцінку ситуації, ми маємо на увазі оцінку рівня поінформованості суб'єкта прийняття кримінальних процесуальних рішень про злочин (кримінальний проступок) та стан відповідного кримінального провадження (у будь-який визначений проміжок часу), яка дозволяє прийняти найбільш ефективно рішення.

Беручи за основу концепцію Р. С. Белкіна про слідчу ситуацію, Р. Т. Гапріндашвілі визначив компоненти оцінки ситуації, яка передбачає аналіз: 1) факторів, що визначають повноту та достовірність інформаційної моделі кримінального провадження до моменту оцінки слідчої ситуації; 2) факторів, що характеризують процесуальний та технічний стан прова-

¹³ Профатилова Н. В. Оценка следователем достаточности доказательств при принятии основных процессуальных решений по уголовным делам: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009. С. 12–13.

дження; 3) факторів, що характеризують психологічний аспект взаємин учасників провадження; 4) матеріальних та організаційно-технічних факторів¹⁴.

Таким чином, завершальним результатом такої діяльності має бути визначення чинників, що унеможливають чи зводять ефективність потенційного рішення до мінімуму;

– *пошук та оцінка альтернатив*. На цьому етапі особа, яка приймає кримінальні процесуальні рішення, здійснює пошук альтернативних рішень, що можуть бути прийняті за конкретних обставин. При пошуку альтернатив слід застосовувати визначені раніше критерії та обмеження для прийняття рішень, вони відіграють роль «фільтра».

Оцінка альтернатив відбувається за багатьма критеріями. Враховуються часові показники, вартість проведення тих чи інших процесуальних дій, негативні наслідки у вигляді втрат авторитету чи довіри (мається на увазі авторитет органів державної влади перед громадськістю чи на міжнародній арені) та інші чинники.

Ще одним, не менш важливим показником, що береться до уваги, є можливість рішень бути виконаними. У науковій літературі таку властивість процесуальних актів називають їх «виконуваністю»¹⁵. Тому при оцінці альтернатив правозастосувачам слід здійснювати прогноз виконання потенційних рішень. Прогнозування, як зазначають дослідники, може бути інтуїтивне, гіпотетичне та теоретичне. Інтуїтивне – засновується на осяянні, що приходить неочікувано і ґрунтується на власному життєвому чи професійному досвіді. Гіпотетичне – на фактичних даних, що є в наявності у суб'єкта прийняття рішень. Теоретичне прогнозування має підґрунтям спеціальні знання (теорії), що дозволяють передбачити імовірний розвиток подій¹⁶.

¹⁴ Гаприндашвили Р. Т. Проблемы теории и практики принятия субъектами поисково-познавательной деятельности уголовно-процессуальных решений: дис. ... канд. юрид. наук. С. 77–78.

¹⁵ Зеленецкий В. С., Лобойко Л. Н. Доследственный уголовный процесс: монография. С. 369.

¹⁶ Гаприндашвили Р. Т. Проблемы теории и практики принятия субъектами поисково-познавательной деятельности уголовно-процессуальных решений: дис. ... канд. юрид. наук. С. 82.

Для ухвалення кримінальних процесуальних рішень може виявитися необхідним не лише врахувати відповідні правові положення, а й взяти до уваги неправові поняття та реалії, які стосуються контексту спору, наприклад, етичні, соціальні чи економічні міркування. Це вимагає від правозастосувача усвідомлення наявності таких міркувань¹⁷;

– *вибір альтернативи*. Враховуючи отримані фактичні дані, з імовірних кримінальних процесуальних рішень визначається найбільш оптимальне (беручи до уваги правові умови та цілі, що треба досягнути такими рішеннями). Методи вибору серед альтернатив є різноманітні. В теорії прийняття управлінських рішень виділяють декілька груп методів, зокрема: евристичні, аналітичні, методи передбачення та інші.

Зрештою, у кожному конкретному випадку на вибір методів прийняття рішень впливають багато факторів, але основними серед них, як стверджує В. М. Колпаков, є: масштаб задачі, що підлягає вирішенню (глобальні чи локальні задачі); довгостроковість рішення (оперативні, тактичні, стратегічні); умови прийняття рішення (визначеності, ризику, невизначеності)¹⁸.

Проте не завжди рішення, що приймаються, є якісними. На практиці правозастосувачі можуть умисно чи помилково приймати замість ефективних рішень ті, що є більш простими у виконанні. Це підтверджується результатами анкетувань, проведених Р. Т. Гапріндашвілі. За даними опитування близько 60 % працівників правоохоронних органів приймають саме такі рішення. Вони пояснюють це наявністю таких негативних організаційних факторів, як: надмірне навантаження, дефіцит часу на оцінку ситуації та вибір ефективного рішення¹⁹.

¹⁷ Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: http://www.vcu.gov.ua/content/file/Opinion_11.pdf (дата звернення: 26.11.2017).

¹⁸ Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Киев: МАУП, 2004. С. 96–97.

¹⁹ Гапріндашвили Р. Т. Проблемы теории и практики принятия субъектами поисково-познавательной деятельности уголовно-процессуальных решений: дис. ... канд. юрид. наук. С. 85.

Третім і завершальним етапом є прийняття та оформлення рішення. На цьому етапі відбувається пошук і застосування належних норм матеріального та процесуального права до конкретних обставин кримінального провадження шляхом змістовної оцінки та тлумачення таких норм права, оформлення результатів у вигляді правозастосовного акта, а також його подальше погодження з компетентними органами у випадках, визначених законодавством.

Для досягнення поставлених на цьому етапі завдань суб'єкт правозастосування виконує такі види діяльності:

– *пошук і застосування норм матеріального та процесуального права.*

Цей етап передбачає активну діяльність суб'єкта правозастосування щодо знаходження, оцінки та тлумачення норм права (як матеріальних, так і процесуальних), що є необхідними та достатніми для прийняття рішення, враховуючи конкретні обставини справи;

– *пошук належних норм матеріального та процесуального права.* Загалом, пошук належної юридичної норми, як стверджує П. М. Рабінович, проводиться за такою схемою. Спершу визначається приналежність встановлених фактів до певної сфери законодавчого регулювання суспільних відносин. Далі, зважаючи на предмет і метод юридичного регулювання щодо встановлених фактів, з'ясовується до якої саме галузі права має належати відповідна юридична норма. Пізніше, в межах встановленої галузі права визначається в якому інституті має міститись відповідна юридична норма (виходячи з галузевих принципів права). І нарешті, в рамках відповідного інституту здійснюється пошук юридичної норми, гіпотеза якої точно відповідає встановленим фактам²⁰;

– *змістовна оцінка належних норм матеріального та процесуального права.* Після знаходження відповідних норм права, як слушно зазначає Н. В. Глинська, суб'єкт прийняття кримінальних процесуальних рішень здій-

²⁰ Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 10-е, доповнене. Львів: Край, 2008. С. 175.

снює оцінку їх змісту на предмет відповідності вимогам Конституції України, загально визнаним принципам та нормам міжнародного права у сфері захисту прав людини та основних свобод²¹.

Така вимога впливає зі змісту ст. 8 Конституції України²². Пленум Верховного Суду України, розглядаючи питання застосування Конституції України при здійсненні правосуддя, у своїй постанові підтвердив необхідність оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акта з точки зору його відповідності Конституції і в усіх необхідних випадках застосовувати Конституцію як акт прямої дії²³.

Дещо інша ситуація склалась з приводу використання міжнародних договорів. В українському законодавстві надається перевага застосуванню положень міжнародного договору в ситуації, коли міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України (ч. 2. ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України»)²⁴.

Таким чином, при прийнятті рішень суб'єкт правозастосування обов'язково звертає увагу на відповідність норми матеріального та процесуального права положенням Основного Закону України та міжнародним стандартам, що закріплені у відповідних договорах;

– *тлумачення належних норм матеріального та процесуального права.*

Тлумачення при прийнятті рішень в кримінальному судочинстві є обов'язковим. Це пояснюється системністю права, можливими помилками в законодавчій техніці та при використанні юридичної термінології, наявністю оцінних понять і т. д.

²¹ Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: монографія. Київ: Істина, 2014. С. 273.

²² Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/254k/96-вр> (дата звернення: 26.11.2017).

²³ Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96> (дата звернення: 26.11.2017).

²⁴ Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 26.11.2017).

З іншого боку, постає питання про необхідність тлумачити кожен норму права, чи можна застосувати формулу – «*clarus non sunt interpretanda*» (очевидне не інтерпретується)? З цього приводу О. В. Капліна зазначає: «Норми права не можуть бути заздалегідь поділені на ясні й неясні. Навіть для того, щоб відповісти на питання про ясність норми, необхідно її тлумачити»²⁵.

Загалом правозастосовне тлумачення норм права являє собою інтелектуально-вольову діяльність суб'єктів тлумачення, спрямовану на з'ясування смислу (суті, змісту) норми права з метою правильного її застосування, а також роз'яснення засвоєного, що об'єктивується в акті тлумачення. Цей процес є стадійним і протікає від етапу ознайомлення з відповідними нормами права, їх осмислення та розуміння до роз'яснення їхнього змісту і, у підсумку, накопичення досвіду.

З'ясування є першим елементом тлумачення й забезпечує розуміння правової норми. Здійснюючи логічні операції, використовуючи різні способи тлумачення, суб'єкт пізнання розкриває зміст норми права «для себе». Надалі правозастосувач викладає власне бачення норм, обов'язково мотивуючи свою позицію. Адже саме в мотивуванні відбивається процес формування знання, об'єктивується смисл норми права в тому вигляді, в якому він з'ясований²⁶.

Серед способів тлумачення норм права науковці виділяють: граматичний (філологічний), спеціально-юридичний, семантичний, логічний та інші²⁷. Разом із тим Н. В. Глинська звертає увагу на те, що тлумачення закону має відбуватись у спосіб, який забезпечує пріоритет прав людини при вирішенні будь-якого правового питання і в жодному разі не має спричинити невинуватих обмежень конституційних прав та свобод учасників кримінального процесу²⁸;

²⁵ Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: монографія. Харків: Право, 2008. С. 14.

²⁶ Там само. С. 11–38, 51.

²⁷ Там само. С. 145.

²⁸ Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: монографія. С. 281–282.

– прийняття кримінального процесуального рішення. На цьому етапі здійснюється документальне оформлення правозастосовного акта-документа згідно з вимогами законодавства та погодження з компетентними органами у визначених законодавством випадках.

Під формою кримінального процесуального рішення, як стверджує Н. В. Глинська, слід розуміти взаємопов'язані між собою спосіб його мовно-документального прояву (зовнішня форма) та структурні частини документа, розташовані у суворій логічній послідовності (внутрішня форма)²⁹. Таким чином, кримінальному процесуальному рішенню має бути притаманна належна структура і всі необхідні реквізити.

Такими реквізитами є: 1) назва, дата та місце прийняття; дані про правозастосувача і номер кримінального провадження, в якому воно ухвалено; 2) усі встановлені у справі обставини, з якими закон пов'язує можливість прийняття такого рішення; 3) констатація факту дотримання умов ухвалення рішення, в тому числі додержання спеціальної процедури його ухвалення (якщо в законі такі передбачені); 4) фактичні дані, на підставі яких встановлені обставини, а також їх аналіз; 5) мотиви, що підтверджують правильність усіх висновків, викладених у рішенні; 6) посилання на правові норми, якими керувався орган або особа, які прийняли рішення; 7) зміст рішення, порядок та строки його виконання; 8) вказівка на можливість та порядок його оскарження, якщо це передбачено законом, підпис осіб, які прийняли рішення, відмітка про; 9) рішення має бути викладене державною мовою на офіційному бланку³⁰.

Стосовно погодження рішення з компетентними органами, варто зазначити, що воно відбувається у випадках, чітко передбачених законодавством. І рішення вважається прийнятим лише після погодження його уповноваженою осо-

²⁹ Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: монографія. С. 259.

³⁰ Там само. С. 260–261.

бою, навіть, якщо на момент погодження відповідне рішення повністю оформлене як акт-документ і відповідає усім процесуальним вимогам.

На підставі дослідження, здійсненого у межах цієї статті, можна зробити такі **висновки**: у науці кримінального процесу існує два підходи до розуміння «прийняття рішень»: вузький – де прийняття рішення завершується вибором дії, яка спрямована на усунення проблеми та її оформлення як акт-документ; розширений – охоплює як прийняття рішення, так і контрольню-виконавчу діяльність; прийняття кримінальних процесуальних рішень складається з таких етапів: з'ясування обставин справи (розпізнання ситуації; формування цілі; розробка алгоритму дій); попередня підготовка рішення (визначення критеріїв та обмежень для прийняття рішень; пошук та оцінка альтернатив; вибір альтернативи); прийняття та оформлення рішення (пошук і застосування норм матеріального та процесуального права, їх змістовна оцінка та тлумачення; прийняття рішення).

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Питання, розглянуті у цій статті, лише частково зачіпають проблему визначення поняття та змісту прийняття кримінальних процесуальних рішень. Зазначену проблему у подальшому доцільно розробляти за такими напрямками наукових розвідок: 1) навести ознаки та сформулювати визначення поняття «прийняття кримінальних процесуальних рішень»; 2) з'ясувати роль і місце прийняття рішень в структурі предмета правового регулювання в кримінальному процесі.

Список використаних джерел

1. Агутин А. В. Мировоззренческие идеи в уголовно-процессуальном доказывании: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Нижний Новгород, 2005. 55 с.
2. Ашуров В. К. Следственная и судебная практика и их роль в обеспечении правильного применения норм уголовно-процессуального права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Волгоград, 2015. 257 с.
3. Балакшин В. С. Доказательства в теории и практике уголовно-процессуального доказывания: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Екатеринбург, 2005. 63 с.

4. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: http://www.vru.gov.ua/content/file/Opinion_11.pdf (дата звернення: 26.11.2017).
5. Гаприндашвили Р. Т. Проблемы теории и практики принятия субъектами поисково-познавательной деятельности уголовно-процессуальных решений: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2016. 181 с.
6. Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: монографія. Київ: Істина, 2014. 590 с.
7. Зеленецкий В. С., Лобойко Л. Н. Доследственный уголовный процесс: монография. Донец. юрид. ин-т МВД Украины. Донецк, 2012. 564 с.
8. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: монографія. Харків: Право, 2008. 296 с.
9. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Киев: МАУП, 2004. 504 с.
10. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/254к/96-вр> (дата звернення: 26.11.2017).
11. Конюшенко Я. Ю. Доказування на досудовому провадженні у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
12. Котюк І. І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2008. 37 с.
13. Лупинская П. А. Решения в уголовном судопроизводстве. Их виды, содержание и формы. Москва: Юрид. лит., 1976. 168 с.
14. Лупинская П. А. Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство, практика. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, Инфра-М, 2010. 240 с.
15. Пастернак Ю. Б. Методологічні проблеми доказування у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 19 с.
16. Пожар В. Г. Суб'єктивні та об'єктивні фактори в механізмі прийняття рішень у кримінальному судочинстві. *Часопис Академії адвокатури України*: електрон. наук. фахове вид. 2012. № 14 (1). URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/viewFile/378/399> (дата звернення: 26.11.2017).
17. Проблемы общей теории права и государства: учеб. для вузов / под общ. ред. В. С. Нерсисянца. Москва: Норма, 2004. 832 с.
18. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96> (дата звернення: 26.11.2017).

19. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-І. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 26.11.2017).

20. Профатилова Н. В. Оценка следователем достаточности доказательств при принятии основных процессуальных решений по уголовным делам: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009. 27 с.

21. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 10-е, доповнене. Львів: Край, 2008. 224 с.

22. Цвік М. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. та ін. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

23. Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 19 с.

Скоромный Д. А. Этапы принятия уголовных процессуальных решений

Статья посвящена исследованию процесса принятия уголовных процессуальных решений. Автор выделяет основные этапы принятия решений в уголовном судопроизводстве, приводит их особенности.

Ключевые слова: процесс принятия, уголовные процессуальные решения, этапы.

Skoromnyi D. A. Stages of criminal procedural decision making

The article studies the process of criminal procedural decision making. The author identifies the main stages of decision making in criminal proceedings, gives their features.

Key words: making process; criminal procedural decision; stages.